

פרשת ויחי

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
17:56	17:24	16:32*	י-ם
17:51	17:20	16:28	ת"א
17:50	17:19	16:28	חיפה
17:55	17:24	16:32	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 16:12

יראו את ה' קדושו

לראות, ואם אינו יכול לגלות כנראה שבניו אינם זכאים שיגלו להם, אלא שעדיין צריך להבין, מדוע יעקב מיד חושד בבניו שאינם ראויים, אולי מה שהקב"ה הראה לו בשעת פטירתו, אין רצונו שיגלהו לאחרים, ולכן העלים ממנו כי רצה שלא ידעו בניו את הקץ ויעמדו בנסיונות הקשים של מצרים וכיו"ב, ולא מחמת שאינם ראויים, ובאמת שלפי המסקנה מוכרחים אנו לומר כן, שהרי בניו השבטים הקדושים פתחו ואמרו שמע ישראל, והעידו על עצמם שבלבם אין שמץ פסול ח"ו, אלא ממש הם אוהבי ועובדי ה' כליבו של יעקב אבינו, א"כ בודאי השכינה שהלכה לה אין זה בגללם.

ובכדי לבאר נקדים שכידוע ישנם כמה יראות, הדרגה הנמוכה ביותר הינה יראת העונש, שהאדם ירא מעונשיו של ה' יתברך למי שממרה רצונו. דרגה גבוהה יותר מי שירא את ה' מחמת רוממות האל יתברך, שהוא מלך רם גדול ונישא, והדרגה היותר מכך והיא בעצם הדרגה הגבוהה ביותר ביראה, היא יראת החטא, שירא כל ימיו שאיננו עובר על רצונו של ה' יתברך בודאי שלא במזיד, אך שמא ופן בשוגג מבלי משים לב, והיא דרגה אחת לפני סוף הדרגות במסילה העולה בית אל, כמבואר במסילת ישרים (פרק כ"ח), ואחר ביאור המידה העלית הזאת מסיים המסילת ישרים: והיא זאת היראה האמתית שאמרו עליו (ברכות ל"א): אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד, שרק למשה היה קל להשיגה מפני רוב דביקותו בו יתברך, אמנם כל חסיד וחסיד ראוי לו להשתדל להשיג ממנה כל מה שיוכל, ונאמר: יראו את ה' קדושו. עכ"ל.

ומי שיעקוב אחר חייו של יעקב אבינו, יראה שכך חי תמיד עד שהגיע למדרגה הכי גבוהה שביראת חטא, שמתחילה פחד לשקר על אביו הגם שהיה במצות אימו ורוחו הקודש, וגם שהיה בבית לבן תמיד נזהר מן הגזל והיה לו מוסר עבודה בלתי יאומן, והוא יכול להניח שאפילו מחט משל לבן לא נמצא בתוך כלי יעקב, וכמבואר בתורה (בראשית ל"א, ל"ז-ל"ח). ואחר כל זאת כאשר עומד להפגש עם עשו הוא ירא שמא יגרום החטא, וכמו שאמרו רבותינו (ברכות ד), שיעקב אבינו הגם שהובטח לו והנה אנכי עמך ושמתוך ככל אשר תלך, היה ירא שמא יגרום החטא, ולמרות שלא ידע שום חטא שעשה בבית לבן, וכמו שהעיד על עצמו עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי, ותמיד ויותר משלו ללבן, אך תמיד רצה להיות נקי לפני ה' יתברך, וירא מן החטא.

וזה בעצם מה שהיה לו גם בשעתו האחרונה, יעקב בודאי ידע שיתכן ובניו כשרים וזכאים לכל הגילויים ולא בגללם נעלמה השכינה ממנו, אך הענין הוא שיעקב חיפש דרכיו ומעשיו אולי ח"ו יש במעשיו דבר שאינו ראוי, שכן קלקול אצל בניו, זהו קלקול אצלו שלא חיינכם כראוי, ולכן אמר שמא יש פסול במסתי, בי האשמה, ועל זה הוא נענש ונעלם ממנו גילוי אלוקי. אך כשמוע עדות בניו מבין שלא זה הענין.

אחים יקרים, ראינו את הנהגתו הנפלאה של יעקב בסוף חייו ממש, המגלה לנו שכך חי כל ימיו, ובכנים לבחיר שבאבות בואו ונדבק במעשיו, ולפחות נעשה כדברי המסילת ישרים (סוף פרק כ"ד) שאם איננו יכולים להגיע אל תכלית זאת המידה נשתדל להשיג ממנה מה שנוכל. ובפרט בימים אלו בהם אנו עומדים להתחיל את ימי השובב"ם, עליהם נאמר שובו בנים שובבים, שנשתדל להזהר מאוד מן החטא ומכל מה שגורם לחטא, ה' יזכו להיות מיראיו אשר עליהם נאמר יראו את ה' קדושו.

פרשתנו הינה הפרשה האחרונה של ספר בראשית, הנקרא ספר הישר, הוא ספרן של האבות הקדושים שנקראו ישרים (עבודה זרה כ"ה), וכל מעשיהם היו מיושרים ומתוקנים, ומהם אנו עומדים להפרד עד לשנה הבאה בע"ה, אך לא לפני שנלמד עוד הנהגה ישרה מהבחיר שבאבות, ואולי אחת הנהגות הכבירות ביותר, אשר יעשה אותה האדם ויחיה בה לעולם, עולם הזה ועולם הבא.

יעקב שוכב במיטת חוליו, קורא לבניו השבטים הקדושים ורוצה להפרד מהם, וכידוע באדם ברגעיו האחרונים, זוכה לראות מה שאינו זוכה בימי חייו, וכמו שכתב בווהר הקדוש (ח"א דף י"ג ע"א) וז"ל: אמר רבי יהודה בשעת פטירתו של אדם הוא יום הדין הגדול שהנשמה מתפרדת מן הגוף, ולא נפטר אדם מן העולם עד שרואה את השכינה, וזה הוא שכתוב כי לא יראני האדם וחי [אבל כשמת יכול לראות]. עכ"ל. ובפרט צדיק שבודאי זוכה לראות בגילוי יותר משאר אדם, והענין הוא שכאשר נשמת האדם עומד לצאת ממנו מתאספים כל ימיו של האדם, וכל המצוות שעשה בעולם הזה ובאותו ללוות אותו, ואז מתעצם מאוד כוחו הרוחני של האדם, כפי מעשיו שעשה בכל ימי חייו, ואז ראייתו הרוחנית גדלה, וכמו שביאר בווהר הקדוש (ח"א דף ר"ח ע"ב) וז"ל: בשעה שהאדם שוכב על ערש דוי, והדין שורה עליו לצאת מן העולם נוסף בו רוח עליונה מה שלא היה יכול להשיג בחייו, וכיון שהיא שורה עליו ונדבקת בו הוא רואה מה שלא זכה לראות כל ימיו, שכן כתוב כי לא יראני האדם וחי, בחייהם אינם זוכים אבל במיתתם זוכים. עכ"ל. ובודאי שהכל לפי מעשיו של אדם כל ימיו כך הוא זוכה לראות בשעת פטירתו.

ובפרט מן הפרט אדם גדול כיעקב אבינו ע"ה, שכל ימיו עבד את ה' במסירות נפש נוראה, לעסק התורה וקיום מצוותיה בכל תנאי וזמן, בשעת פטירתו מעותד לראות מראות אלוקים מה שלא זוכה כל אחד אפילו צדיק גדול לראות, וכמו שבאמת מבואר בווהר הקדוש (ח"א דף ר"א ע"א) וז"ל: ויחי יעקב בארץ מצרים, אמר רבי יוסי, לבו ראה בנבואה, דהיינו ויחי שהנבואה היא חיות לצדיק. במצרים, דהיינו שראה בניו יהיו בכמה גלויות, שלוה רומזת ארץ מצרים, וראה עד זמן של קץ המשיח. והיא נבואה מעולה שלא זכה לה שום אדם חוץ מיעקב ומשה רבנו, שזכו לראות במראה המאירה. עכ"ל. ובודאי שאלו דברים עמוקים מאוד, מ"מ רואים שיעקב זכה בשעת פטירתו לדרגתו של משה רבנו שהיה רבן של כל הנביאים, ועליו נאמר לא קם נביא עוד כמשה.

והנה בשעה גדולה זו של יעקב אבינו, בה הוא זוכה לגילוי שכינה ולראות מראות עצומות את אשר יקרה את כל זרעו אחריו עד אחרית הימים, באותה שעה הוא רוצה לשתף את בניו ולגלות להם את הקץ, אך מיד הקץ נעלם ממנו, יעקב אינו מבין מה קורה ומסיק מיד שח"ו יש חטא אצל בניו, ולכן אינם ראויים לשמוע את הקץ, וכמו שאמרו רבותינו (פסחים ג"ו). ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא חס ושלום יש במסתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ולכאורה נראה שיעקב לא חושד בעצמו אולי איננו ראוי לכך ולכן נסתלקה ממנו שכינה, אלא חושד בבניו שאינם ראויים, והחשבון של יעקב אבינו הוא פשוט, אם הוא רואה, כנראה בודאי שהוא זכאי

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הנהגות לימי השוב"ם

מחשבתו לחשוב מחשבות זרות, וכל חדוש המתחדש בתורה הוא תקון גדול אל הדעת, והוא עצמו נצוץ בהיר וזהיר המתברר בפנימיות המחשבה בהערת הקושיות ד"קש ותבן" של עבודת מצרים כי זה חלקם לבנין ב' עריהם. (המדת ימים, שובבים פרק א').

ה. וידע נאמנה, כי איסור גמור להסתכל בנשים ולבושיהן ותכשיטיהן, וכמו שאמר הכתוב (איוב ל"א, א) ומה אֶתְבַּנֶּן עַל כְּתוּלָה, ופירשו רבותינו זכרונם לברכה (ע"ז כ ע"ב) שלא נסתכל אפילו במלבוש בתולה העומד בכותל. וקל וחומר ליגע בהן ובלבושן ולשחוק עמהן, כי כל זה גורם לטמא נפשו, וחבלים נפלו לו חבלי עבותות לירש גיהנם, ובשעת פטירתו מלאכי חבלה יראוהו כל הצורות ההם ויצערוהו צער בנגע. (צפורן שמיר סי' ו' אותיות פ"ג ופ"ד). וכמו כן ילמד ויקיים את האמור בשו"ע אבן העזר סי' כ"א, וכ"ג וכ"ה. וילמד בספרי מוסר המביאים לידי שמירה מכל הדברים הללו, והכל לפי מה שהוא אדם. [זהו עיקר ימי השובבים שיתעורר לתשובה לשמור עצמו מכל מיני חטאים, ואת זה כל אחד יכול ומחויב לעשות ללמוד בספרי המוסר וההלכה על מנת לשמור ולעשות, ומזה אינו יכול לפטור את עצמו בשום טענה].

ז. ועוד ידע האדם שלא נאמרו כל התעניות הללו בדברי רבנו האר"י להקל על האדם אלא להחמיר עליו, כי תחילה וראש צריך האדם לחזור בתשובה על מעשיו, ותשובה כוללת ויודי וחרטה, עזיבת החטא וקבלה לעתיד, וכמה שירבה בצערו על עוונותיו מובטח לו שתשובתו תהיה איתנה יותר, כי עיקר התשובה לפי מרירות הלב (שערי תשובה שער ג' אות ר"ח, ובעוד מקומות). שבהיות השב מכיר את חטאו ומודה בו ומתבונן על רעתו ושב ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיניקרא כחרטת הנדר ממש, שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא, ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מרצונו, יחשב לו כעקירת הנדר ומתכפר לו. והוא מה שאמר הכתוב: וסר עונך וחטאתך תכפר, שהעון סר ממש מהמציאות ונעקר במה שעכשיו מצטער ומתנחם על מה שהיה למפרע. (מסילת ישרים פרק ד). ובדואי שצריך ללמוד הלכות תשובה להרמב"ם וכל עשרים עיקרי תשובה לרבנו יונה, שכולם מדברי תורה והנביאים, וצריך לקיים את כולם. ואחר שעשה ככל האמור אז יתענה על עברותיו לכפר על מעשיו, שלא יצטרך לסבול יסורים לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שהרי יש עבירות שתשובה ויום הכפורים תולים ורק יסורים ממרקים וגומרים הכפרה. [ולא כמו אלו שחושבים שאם עשה את האמור בדברי רבנו האר"י, כבר עשה תשובה ונתכפר לו, אין הדבר כן, כי העיקר זה התשובה, ורק לאחר שעשה תשובה יועילו התיקונים לכפר לו. וכ"ש אלו שאינם עושים אפילו כדברי רבנו האר"י רק מתענים יום א' בשבוע שבזה גם לפי רבנו האר"י בדואי שאינם מכפרים, וישנם עצות אחרות לתקן ונדבר עליהם בשבועות הבאים א"ה].

כידוע ימי השובב"ם נקראו כך על שם הפרשיות בהם הם חלים: שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים. וראינו לנכון לקבוע לפני התחלת ימי השובב"ם ובמשך השבועות הבאים, קצת הנהגות ישרות ונכונות, אשר ילך בהם האדם לטוב לו כל הימים.

א. מנהג קדום בכל ישראל להתענות מ' יום רצופים שיש מן יום הראשון של פרשת שמות עד פרשת תרומה וקצת מן תצוה. [ואע"פ שהעיקר הם הששה שבועות הראשונים כמו שיאמר בסמוך, מ"מ בכדי להשלים המ' ימים צריך להמשיך בפרשיות שלאחר מכן]. ונתנו סימן בהם שובו בנים שובבים ר"ת: שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים. וימים אלו מסוגלים להתענות בהם יותר מכל ימות השנה. וטעם הדבר כי אותם שנשתעבדו בגלות מצרים היו אותם הניצוצות של הנשמות שיצאו מאדם הראשון באותם ק"ל שנה, וכל אלו נתקנו בגלות מצרים ההוא. ולכן בזמן הפרשיות אלו יש בהם סגולה לקבל תשובת האדם המתענה בהם, ולכן הם מתחילים מן פרשת שמות, מפני שאז בפרשת ההיא היה התחלת השעבוד, ומסתיימים בפרשת משפטים, כי אז נגמרו אותם הניצוצות להתקן. (שער רוח הקודש יז ע"א). [ועיין עוד שם בדברי רבנו האר"י, וטראה שיש צורך גם לעשות פ"ד תעניות, והמ' יום הם מכלל הפ"ד, וכולם צריכים להיות רצופים, דהיינו תענית ביום ואכילה בלילה, ויש בזה הרבה דעות איזה ימים אינם מפסיקים את הרצף הגם שאוכל בהם, וכגון שבת וראש חודש וט"ו בשבט, ועיין עוד בדברי האחרונים כל מיני הצעות היאך לעשות אלו הפ"ד תעניות, ולא כתבונם כאן, שאין זה נחלת המון העם].

ב. וממוצא דבר אתה תשמע כי לא עשו ולא כלום אותם המתענים בימי השובבים שני וחמישי בלבד. (המדת ימים, שובבים פרק א'). רק נחשבים לתעניות בעלמא כמי שמתענה איזה תענית בשאר ימות השנה, ומכל מקום יתכן שאיזה תועלת יהיה לתקון זה, ועוד כי בזה מתעוררים להשמר מן החטא. (צפורן שמיר סי' ו' אות צ"ד). וכיום גם בזה לא נוהגים רק מתענים יום חמישי בלבד וישנם מקומות בימי ששי, אבל כאמור בדברי החיד"א, גם בזה יש קצת תועלת, הן לכפר על עוונותיו, והן לעורר אותו להזהר מן החטא ולשמור דרכיו.

ג. ואם אדם חלש הוא שאינו יכול לסבול עינוים קשים ותעניות, ימשוך מתאותיו ואל ימלא כל תאוותו, לא במאכל ולא במשתה, וכן אמר הרב ר' אברהם בר דוד שהיה אחד מחסידי עולם, הגדר הגדול המעולה המופלא מניעת המאכלות. וכן פירוש דבריו אל יעזוב לגמרי מלאכול בשר ולשתות יין, כי דייך מה שאסרה תורה, אך בעת מאכלו ועודנו תאב לאכול, יניח ממנו לכבוד הבורא מתאוותיו ואל יאכל כפי תאוותו ודרך זה ימנענו מחטאו, ויזכרנו אהבת הבורא יותר מתענית אחד בשבוע, כי זה בכל יום תמיד מדי אכלו ומדי שתיתו יניח מתאוותו לכבוד הבורא. (ספר יסוד התשובה לרבנו יונה זצ"ל).

ד. אחד מהתקונים החשובים לתלמידי חכמים, להטריח מוחו לחדש חדושים בתורה תמיד, תמורת מה שטרח